

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «КОРОБОВ ПРОТИ УКРАЇНИ»
CASE OF KOROBOV v. UKRAINE**

(Заява № 39598/03)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

21 липня 2011 року

ОСТАТОЧНЕ

21/10/2011

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Текст рішення може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Коробов проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Дін Шпільманн (Dean Spielmann), *Голова*,
Елізабет Фура (Elisabet Fura),
Боштьян М. Зупанчіч (Bostjan M. Zupancic),
Ізабель Берро-Лефевр (Isabelle Berro-Lefevre),
Енн Пауер (Ann Power),
Ганна Юдківська (Ganna Yudkivska),
Ангеліка Нусбергер (Angelika Nußberger), *судді*,

а також Клаудія Вестердік (Claudia Westerdiek), *Секретар секції*,
після обговорення за зачиненими дверима 14 червня 2011 року,
постановляє таке рішення, що було ухвалене в той день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за заявою (№ 39598/03), яку 2 листопада 2003 року подав до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) громадянин України пан Ігор Вікторович Коробов (далі — заявник).

2. Заявника представляв пан В. І. Довженко — юрист, який практикує в м. Маріуполі, Україна. Уряд України (далі — Уряд) представляв його Уповноважений — пан Ю. Зайцев з Міністерства юстиції України.

3. Заявник стверджував, зокрема, що він був підданий жорстокому поводженню з боку працівників міліції та що розслідування цієї події не було ефективним. Він також стверджував, що під час розгляду його кримінальної справи Верховним Судом України було порушено принцип рівності сторін, оскільки його касаційна скарга розглядалася за участі прокурора, але за його відсутності та відсутності його захисника.

4. 15 жовтня 2008 року Голова п'ятої секції вирішив повідомити Уряд про заяву.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

5. Заявник народився у 1968 році та проживає у м. Маріуполі.

А. Кримінальне провадження щодо заявника, його затримання та стверджуване жорстоке поведження з боку працівників міліції

6. Згідно з твердженнями заявника 25 грудня 1999 року він позичив С. 3400 доларів США. Останній повернув частину свого боргу та погодився зустрітися із заявником 18 квітня 2000 року, щоб сплатити решту боргу, сума якого, згідно зі словами заявника, складала 2030 доларів США.

7. 11 квітня 2000 року за заявою С. про те, що заявник вимагав у нього гроші, щодо заявника було порушено кримінальну справу.

8. 18 квітня 2000 року між 15 та 16 годинами під час зустрічі з С. заявника було затримано працівниками Маріупольського ВБОЗ УБОЗ УМВС України та доставлено до відділу міліції. Того ж дня двоє перехожих, Б. та Бо., надали письмові показання на ім'я начальника Маріупольського ВБОЗ УБОЗ УМВС України, в яких повідомили, що заявник розмовляв з С. та Ф. (сестрою С.) на вулиці, коли з'явилися працівники міліції та запропонували йому слідувати за ними. Заявник намагався втекти та викинути щось зі своєї кишені. Працівники міліції намагалися зупинити заявника, але той чинив опір, лаявся на міліціонерів та погрожував їм. Заявнику одягли наручники, «з труднощами» посадили до автомобіля Б. та відвезли до відділу міліції. У заявника було вилучено грошові кошти у сумі 1500 доларів США та деякі особисті речі. У протоколі про затримання заявника зазначалося, що заявник був затриманий о 21 годині за підозрою у вчиненні злочину, оскільки інакше він міг переховуватися від слідства.

9. Згідно зі словами заявника 18 квітня з 15 до 21 години та 26 квітня 2000 року у відділі міліції його били та катували з використанням електричного струму.

10. 21 квітня 2000 року прокуратура м. Маріуполя санкціонувала тримання заявника під вартою, оскільки той «вчинив тяжкий злочин, негативно впливатиме на встановлення істини у справі, переховуватиметься від слідства і суду». Заявник, якого було допитано того ж дня, заявив, що він зазнав жорстокого поведження з боку працівників міліції. З огляду на ці заяви, слідчий призначив судово-медичну експертизу щодо заявника (див. пункт 19).

11. До серпня 2000 року досудове слідство у справі за обвинуваченням заявника було закінчено, і справу було передано до суду. Згідно зі словами заявника протягом розгляду його справи у суді двадцять одне судове засідання було відкладено внаслідок неявки потерпілого.

12. 15 квітня 2002 року Приморський районний суд м. Маріуполя (далі — Приморський районний суд) визнав заявника винним у примушуванні до сплати боргу під загрозою фізичного насильства та призначив йому покарання у вигляді трьох років позбавлення волі, але

звільнив від відбування покарання з випробувальним строком на два роки. Було встановлено, зокрема, що заявник погрожував С. та що 2 лютого 2000 року заявник разом з невідомими спільниками побив С., що було підтверджено медичним оглядом С.

13. Заявник надав витяги з протоколів судових засідань у його кримінальній справі. На одній окремій сторінці без дати зазначалося, що працівник міліції Р. показав у суді, що заявник зазнав забиття нирки та мав два зламані ребра. Свідки Ш. та Ши. засвідчили, що вони бачили, як затримували заявника та як на нього наділи наручники та посадили в автомобіль, але ніхто його не бив.

14. 23 травня 2003 року апеляційний суд Донецької області залишив вирок щодо заявника від 15 квітня 2002 року без змін.

15. 13 січня 2004 року Верховний Суд України відмовив у задоволенні касаційної скарги заявника. Згідно з твердженнями заявника, його не було повідомлено про дату судового засідання. Ані заявник, ані його захисник не були присутні в судовому засіданні, в той час, як в ньому був присутній прокурор, який був заслуханий суддями. Заявник отримав копію зазначеного рішення тільки 14 квітня 2004 року.

В. Розслідування скарг щодо жорстокого поводження із заявником

16. 19 квітня 2000 року заявник був доставлений до Маріупольської міської лікарні швидкої медичної допомоги. При огляді було виявлено, що заявник зазнав ударів по спині та у ліву частину грудей; він також мав забиття нирки та гематурію (наявність еритроцитів у сечі).

17. 24 квітня 2000 року мати заявника подала до прокуратури заяву про порушення кримінальної справи щодо працівників міліції, які піддали її сина жорстокому поводженню.

18. Того ж самого дня заявника було поміщено до слідчого ізолятора № 7 м. Маріуполя (далі — СІЗО). Після поміщення до СІЗО він скаржився на головний біль, труднощі із сечовипусканням та диханням. Він був оглянутий лікарем СІЗО, який зазначив, що у заявника була гематурія та велика гематома на грудях.

19. 5 травня 2000 року судово-медична експертиза встановила, що заявник зазнав легких тілесних ушкоджень, які полягали у численних синцях на грудях, з правого боку його спини та на стегнах. Експерт дійшов висновку, що ці ушкодження могли бути завдані 18 квітня 2000 року внаслідок ударів руками та ногами або внаслідок падіння заявника. Щодо двох зламані ребер експерт зазначив, що на рентгені від 19 квітня 2000 року було видно, що заявник мав консолидований перелом двох ребер. Отже, це ушкодження не було взято до уваги, оскільки воно було отримане до 18 квітня 2000 року.

20. 27 травня 2000 року начальник Маріупольського ВБОЗ УБОЗ УМВС України надіслав до Маріупольської міської лікарні швидкої медичної допомоги запит щодо надання йому певних рентгенограм ребер заявника. Згідно з твердженнями заявника, ці рентгенограми були в подальшому втрачені органами міліції.

21. 10 травня 2000 року у відповідь на скаргу, подану матір'ю заявника, прокуратура Донецької області (далі — обласна прокуратура) відмовила у порушенні кримінальної справи щодо працівників міліції. У постанові зазначалося, що 18 квітня 2000 року заявник чинив непокору працівникам міліції, нецензурно висловлювався та намагався втекти, та що відповідно працівники міліції були змушені застосувати до заявника прийоми рукопашного бою. С., якого було допитано під час перевірки, засвідчив, що 18 квітня 2000 року він мав бійку із заявником, що потім з'явилися працівники міліції та застосували до заявника силу, що заявник впав на паркан, але зрештою був доставлений у відділ міліції.

22. 19 та 20 травня 2000 року заявника оглядав лікар СІЗО. Заявник скаржився на біль у спині, серцевий біль, головний біль та на гематурію. Йому було поставлено такий самий діагноз, як при прибутті до СІЗО, та було призначено протизапальний лікарський засіб.

23. 10 жовтня та 15 листопада 2000 року заявника знову оглядав лікар СІЗО та поставив діагноз «гострий посттравматичний лівосторонній пієлонефрит».

24. 17 листопада 2000 року заявника було звільнено із СІЗО. 24 листопада 2000 року його було госпіталізовано до Азовської центральної базейнової лікарні на водному транспорті м. Маріуполя. Йому було діагностовано посттравматичні двосторонні пієлоектазії, можливий хронічний нефрит та гематурію. У виписці з історії хвороби заявника, наданій цією лікарнею, також зазначалося, що у квітні 2000 року заявник отримав перелом двох ребер.

25. Заявник перебував у лікарні до кінця грудня 2000 року. 21 грудня 2000 року заявника було переведено до нефрологічного відділення Донецького обласного клінічного територіального медичного об'єднання.

26. Заявник скаржився, зокрема, на жорстоке поводження з боку працівників міліції та на своє незаконне засудження депутатові Верховної Ради В. В., який переслав скаргу до Генеральної прокуратури України. 11 березня 2001 року Генеральна прокуратура України повідомила заявника, що його скаргу було передано до Приморського районного суду м. Маріуполя, до виключної сфери компетенції якого належав розгляд таких скарг.

27. 14 березня 2001 року Приморський районний суд переслав скарги заявника до обласної прокуратури, оскільки заявник вимагав

порушення кримінальної справи щодо певних осіб, а обласна прокуратура не надала відповіді на це клопотання. Більш того, суд дійшов висновку, що розгляд скарг заявника не належав до його компетенції.

28. 6 квітня 2001 року Донецький обласний суд, розглянувши скаргу, подану заявником, скасував вищезазначену постанову обласної прокуратури від 10 травня 2000 року. Суд вказав на необхідність провести розслідування скарги заявника про жорстоке поводження з боку працівників міліції у відділі міліції, допитати свідків (Б., Бо., сестру С. та працівника міліції, вказаного заявником) та провести додаткову судово-медичну експертизу щодо заявника. Крім того, суд зазначив, що під час перевірки не було встановлено, у чому саме полягав фізичний опір заявника працівникам міліції, та хто саме з них застосовував до нього прийоми рукопашного бою.

29. Того ж дня Генеральна прокуратура України знову перенаправила скарги заявника, первісно отримані від В. та Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, на розгляд до Приморського районного суду.

30. 27 квітня 2001 року Приморський районний суд повернув скарги заявника Генеральній прокуратурі України з тих самих підстав, які були зазначені вище.

31. Проте, 18 травня 2001 року Генеральна прокуратура України повернула скарги заявника до суду, зазначивши, що їхній розгляд є виключною компетенцією суду.

32. 23 травня 2001 року обласна прокуратура відмовила в порушенні кримінальної справи щодо працівників міліції за відсутністю в їхніх діях складу злочину. Працівники міліції Р., М., П. та Ва. пояснили, що під час затримання заявник поведився дуже агресивно та образив Ф. Тоді С. тричі вдарив заявника по обличчю і той впав на землю. Для того, щоб затримати заявника, працівники міліції застосували прийоми рукопашного бою, оскільки заявник чинив опір, відбивався та не хотів сідати у машину. С. та Ф. також підтвердили вищезазначені твердження. У відділі міліції фізична сила до заявника не застосовувалась. Прокурор також зазначив, що згідно з висновками судово-медичної експертизи від 5 травня 2000 року заявник отримав перелом ребер до 18 квітня 2000 року та страждав на захворювання нирок з 1994 року.

33. 29 жовтня 2001 року місцевий суд Ворошиловського району м. Донецька скасував постанову від 23 травня 2001 року та направив справу до обласної прокуратури для додаткової перевірки. Суд зазначив, що обласна прокуратура не виконала вимоги, які містилися у постанові Донецького обласного суду від 6 квітня 2001 року. Зокрема, не були допитані свідки Б. та Бо. та не було проведено додаткову судово-медичну експертизу.

34. З 7 по 26 грудня 2001 року заявник проходив подальше лікування в Азовській центральній басейновій лікарні на водному транспорті м. Маріуполя. Йому було діагностовано рецидивну та стійку гематурію.

35. 12 липня 2002 року судово-медична експертиза встановила, що на час подій заявник мав легкі тілесні ушкодження: забиття з правого боку грудей та спини, на правому стегні та лівому плечі, невеликі подряпини на зап'ястках та набряклість в області шостого та сьомого ребер. У висновку зазначалося, що такі ушкодження могли бути завдані під час затримання заявника за обставин, зазначених працівниками міліції, або за обставин, описаних заявником. Також зазначалося, що лабораторні дослідження не підтвердили забиття нирок. Проте, забиття спини могло спричинити короткострокову (від п'яти до семи днів) гематурію. Зокрема, заявник мав забиття нижньої частини спини, що могло призвести до короткострокового (від п'яти до семи днів) забиття нирок. За відсутності рентгенограм ребер заявника неможливо було встановити, чи мав заявник перелом ребер.

36. 2 серпня 2002 року у відповідь на скаргу заявника обласна прокуратура відмовила у порушенні кримінальної справи щодо працівників міліції за відсутністю складу злочину. Прокурор послався на висновки судово-медичних експертиз від 5 травня 2000 року та 12 липня 2002 року. Стосовно двох зламаных ребер було зазначено, що у невідзначену дату у Маріупольській міській лікарні швидкої медичної допомоги заявнику було зроблено рентгенограму та виявлено старий перелом двох ребер. Оскільки заявник відмовився пояснити походження цього перелому, було зроблено висновок, що він мав місце до 18 квітня 2000 року. Під час досудового слідства С. показав, що він тричі вдарив заявника по обличчю та тілу, оскільки той образив його сестру. Заявник впав на металевий паркан. Пізніше заявник чинив опір працівникам міліції, які застосували прийоми рукопашного бою та наділи на нього наручники. Заявник вирвався з рук працівників міліції, але впав. Зрештою його посадили в автомобіль. Працівники міліції М., Р. та П. підтвердили ці твердження. Р. також показав, що С. вдарив заявника, коли працівники міліції тримали його за руки. Під час поміщення в автомобіль заявник також вдарився об дверцята автомобіля.

37. 29 січня 2003 року Ворошиловський районний суд м. Донецька скасував вищезазначену постанову та повернув матеріали справи в обласну прокуратуру для додаткової перевірки. Суд послався на попередні висновки суду від 6 квітня 2001 року та 29 жовтня 2001 року та підкреслив повторне непроведення слідчим допиту свідків Б. та Бо. Суд також вказав на суперечності у свідченнях працівників міліції стосовно обставин застосування до заявника сили та ударів, що їх завдавав С. Зокрема, суд вказав на відсутність слідів ушкоджень

на обличчі заявника, тоді як С. стверджував, що він тричі вдарив заявника по обличчю.

38. 24 березня 2003 року обласна прокуратура знову відмовила в порушенні кримінальної справи щодо працівників міліції та С., навівши ті самі аргументи, що й у своїх попередніх постановках. Додатково допитані С. та Ф. стверджували, що коли працівник міліції Р. показав заявнику своє посвідчення, заявник вибив його з рук Р., попрямував до С. та схопив його за горло, після чого С. декілька разів вдарив заявника. Отже, застосування сили працівниками міліції та С. було виправданим.

39. 23 червня 2003 року Ворошиловський районний суд м. Донецька скасував вищезазначену постанову та повернув матеріали справи до обласної прокуратури для додаткової перевірки. Суд повторив свої висновки, що містились у постанові від 29 січня 2003 року та зазначив, що прокуратура не перевірила, чи могли бути тілесні ушкодження заявника завдані йому за обставин, про які він стверджував, тобто у відділі міліції.

40. Між 20 травня 2004 року та 27 липня 2005 року обласна прокуратура тричі відмовляла в порушенні кримінальної справи щодо працівників міліції, допоки в останню зазначену дату зрештою не було порушено кримінальну справу щодо працівників міліції Маріупольського ВБОЗ УБОЗ УМВС України за ознаками перевищення влади або службових повноважень.

41. Проте 20 грудня 2005 року справу щодо працівників міліції було закрито на підставі відсутності доказів вчинення злочину.

42. 15 березня 2006 року вищезазначену постанову було скасовано обласною прокуратурою. Обласна прокуратура постановила, що заявника необхідно визнати потерпілим, допитати його та вирішити питання про необхідність проведення повторної судово-медичної експертизи.

43. 10 липня 2006 року заявника було визнано потерпілим та наступного дня допитано.

44. 19 липня 2006 року старший слідчий прокуратури м. Маріуполя закрити провадження у справі через відсутність складу злочину.

45. 19 жовтня 2006 року Жовтневий районний суд м. Маріуполя скасував вищезазначену постанову та повернув справу для додаткової перевірки. Суд чітко зазначив про необхідність проведення допиту працівника міліції П., та що захисник заявника має бути допущений до участі у справі, а також що мають бути з'ясовані невідповідності у показаннях свідків.

46. 6 грудня 2006 року прокуратура м. Маріуполя знову відкрила провадження у справі за відсутністю складу злочину.

47. 15 січня 2007 року прокурор м. Маріуполя скасував вищезазначену постанову та повернув справу для додаткової перевірки.

48. Після повернення прокурором справи були здійснені певні додаткові слідчі заходи. Знову був допитаний працівник міліції П. Він показав, що бачив, як заявник лежав на підлозі у кабінеті працівника міліції Р., але останній не дозволив П. увійти в кабінет, тому він точно не бачив, що там відбувалося. Також було проведено очні ставки між Ш. та В. та працівниками міліції (Ш. та В. є, як стверджувалось, знайомими заявника, які під час досудового слідства у кримінальній справі проти заявника засвідчили, що бачили затримання заявника міліцією, але не бачили, щоб до нього було застосовано будь-які заходи фізичного впливу). Внаслідок цього було зроблено висновок, що «свідчення В. були спростовані». Перевірити подібні свідчення Ши., іншого свідка затримання заявника, було неможливо, оскільки її місце перебування було невідоме. Мати заявника та його сусід Ж., які, як стверджується, були допитані слідчими раніше, показали, що до 17 квітня 2000 року заявник тілесних ушкоджень не мав.

49. 9 квітня 2007 року прокуратура м. Маріуполя закрила провадження у справі через відсутність складу злочину. Прокурор послався на попередні рішення у справі, показання заявника, працівників міліції та свідків, і на висновки судово-медичних експертиз від 5 травня 2000 року та 12 липня 2002 року. Було встановлено, що під час затримання заявник чинив опір працівникам міліції. Працівники міліції показали, що заявник бив їх та намагався втекти, тому вони застосували до нього фізичну силу та «завели його у мікроавтобус». Оскільки заявник також образив Ф., її брат С. декілька разів вдарив заявника, внаслідок чого той впав на металевий паркан.

50. 6 травня 2008 року Жовтневий районний суд м. Маріуполя залишив вищезазначену постанову без змін. Суд вказав на суперечливість свідчень, наданих учасниками, та свідками зазначених подій, але дійшов висновку, що тілесні ушкодження заявника були завдані йому С. та працівниками міліції, коли він чинив опір під час затримання.

51. 2 червня 2008 року апеляційний суд Донецької області послався на висновки Жовтневого районного суду м. Маріуполя та залишив його рішення без змін.

52. 17 грудня 2008 року Верховний Суд України відмовив у задоволенні касаційної скарги заявника.

С. Інші провадження

53. 30 серпня 2004 року Жовтневий районний суд м. Маріуполя частково задовольнив позов заявника та присудив йому 8170,80 грн відшкодування матеріальної шкоди, 1000 грн відшкодування моральної шкоди та 1260 грн судових витрат, що мали бути сплачені державою. Вищезазначена шкода була завдана вилученням його особистих речей, таких як ключі та гроші, під час його затримання 18 квітня 2000 року.

54. 2 листопада 2005 року Жовтневий районний суд м. Маріуполя знову частково задовольнив позов заявника та присудив йому 2676,03 грн відшкодування матеріальної та моральної шкоди (включаючи судові витрати), якої він зазнав внаслідок незаконної виїмки двох камер під час кримінального провадження щодо нього.

55. Згідно з твердженнями заявника, ці рішення були повністю виконані.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Кримінально-процесуальний кодекс 1960 року

56. Згідно з відповідними положеннями Кодексу, чинними на час подій (статті 383 та 394), касаційні скарги на рішення апеляційного суду, ухвалені в апеляційному порядку, повинні були розглядатися касаційним судом у складі трьох суддів за участю прокурора. Суд мав повноваження вирішити питання про призначення справи до розгляду, або відмовити у задоволенні касаційної скарги.

57. Відповідно до змін, внесених 12 січня 2006 року, положення щодо обов'язкової явки прокурора в попереднє судове засідання було скасоване.

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТЕЙ 3 ТА 13 КОНВЕНЦІЇ

58. Заявник скаржився за статтями 3 та 13 Конвенції на жорстоке поводження з боку працівників міліції, непроведення національними органами розслідування його скарг та відсутність у цьому зв'язку ефективних національних засобів юридичного захисту.

59. Заявник посилався на статті 3 та 13 Конвенції, які передбачають таке:

Стаття 3

«Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню».

Стаття 13

«Кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження».

А. Прийнятність

60. Суд зазначає, що ці скарги не є явно необґрунтованими у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Він також зазначає, що вони не є неприйнятними з будь-яких інших підстав. Отже, вони мають бути визнані прийнятними.

В. Суть

1. Стверджуване жорстоке поводження у міліції

61. Уряд вказував на те, що твердження заявника про жорстоке поводження 18 та 26 квітня 2000 року були ретельно перевірені як під час досудового слідства, так і під час окремого провадження, порушеного за скаргами заявника. За результатами судово-медичних експертиз було встановлено, що заявник зазнав легких тілесних ушкоджень внаслідок того, що він чинив опір працівникам міліції, і вони були змушені застосувати силу, щоб затримати його. Крім того, до затримання заявника вдарив С. та він упав на металевий паркан. Ці висновки були перевірені та підтримані національними судами. Отже, Уряд стверджував, що заявник не зазнав жорстокого поводження у відділі міліції.

62. Заявник стверджував, що висновки Уряду про те, що він зазнав тілесних ушкоджень під час опору працівникам міліції та від ударів С., ґрунтувалися на суперечливих доказах. Він також вважав, що тілесні ушкодження, яких він зазнав, були набагато серйознішими, ніж ушкодження, зафіксовані експертами, оскільки експерти його не оглядали, а вивчали медичні документи, а деякі докази, такі як рентгенограми ребер заявника, були втрачені працівниками міліції.

63. Як вже неодноразово зазначав Суд, стаття 3 Конвенції втілює в собі один з найбільш основоположних принципів демократичного суспільства. Вона категорично забороняє будь-яке катування або нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження, незважаючи на обставини поведінки жертви (див., серед інших прикладів, рішення у справі «*Labita проти Італії*» (*Labita v. Italy*) [ВП], заява № 26772/95, п. 119, *ECHR* 2000-IV).

64. Суд чітко усвідомлює субсидіарний характер свого завдання та визнає, що має бути обережним, перебираючи на себе роль суду першої інстанції щодо вирішення питань факту, коли це неминуче не вимагається з огляду на обставини справи (див., наприклад, ухвалу щодо прийнятності від 4 квітня 2000 року у справі «*МакКерр проти Сполученого Королівства*» (*McKerr v. the United Kingdom*), заява № 28883/95). Тим не менш, у разі наявності скарг за статтею 3

Конвенції, Суд повинен з особливою ретельністю вивчити факти — навіть якщо на національному рівні мали місце певні провадження та розслідування (див., *mutatis mutandis*, рішення від 4 грудня 1995 року у справі «Рібіч проти Австрії» (*Ribitsch v. Austria*), п. 32, Series A заява № 336, та рішення у справі «Авсар проти Туреччини» (*Avsar v. Turkey*), заява № 25657/94, п. 283, ECHR 2001-VII (витяги)).

65. Суд також повторює, що при оцінці доказів Суд, як правило, застосовує критерій доведення «поза розумним сумнівом» (див. рішення від 18 січня 1978 року у справі «Ірландія проти Сполученого Королівства» (*Ireland v. the United Kingdom*), п. 161, Series A заява № 25). Проте, така доведеність може впливати зі співіснування достатньо переконливих, чітких і узгоджених між собою висновків чи схожих неспростовних презумпцій факту.

66. Повертаючись до фактів цієї справи, Суд зазначає, що заявник стверджує, що 18 та 26 квітня 2000 року його били та катували з використанням електричного струму. Хоча на підтримку початкових тверджень заявника про використання електричного струму та про те, що він отримав перелом ребер 18 квітня 2000 року, немає медичних доказів, сторони погоджуються з тим, що заявник зазнав тілесних ушкоджень, і це підтверджується наявними доказами (див. пункти 16–19 та 35). Суд вважає, що ці тілесні ушкодження були достатньо серйозними, щоб підпадати під дію статті 3 Конвенції. Залишається тільки встановити, чи повинні державні органи нести відповідальність за статтею 3 Конвенції за нанесення зазначених тілесних ушкоджень.

67. Суд зазначає, що пояснення сторін щодо походження ушкодження відрізняються. Їхні версії подій цілковито ґрунтуються на суперечливих свідченнях осіб, які брали участь у події (працівників міліції С. та Ф.) та свідків (перехожих Б. та Бо. та ймовірних знайомих заявника Ш., В. і Ши.). На додаток, згідно з висновками судово-медичної експертизи від 12 липня 2002 року тілесні ушкодження заявника могли бути завдані йому як за обставин, вказаних працівниками міліції, так і за обставин, описаних заявником. Медичні докази щодо проблем заявника з нирками також є суперечливими (див. пункти 34–35). 6 травня 2008 року національний суд вказав на невідповідності у наявних доказах та зазначив, що слідство не прояснило ситуацію.

68. Суд повторює, що коли особа затримується міліцією здоровою, але при звільненні з-під варті виявляється, що в неї є тілесні ушкодження, на державу покладається обов'язок надати правдоподібне пояснення щодо причин виникнення цих ушкоджень, та якщо цього зроблено не буде, це свідчитиме про наявність питання за статтею 3 Конвенції (див. рішення від 27 серпня 1992 року у справі «Томасі проти Франції» (*Tomasi v. France*), пп. 108–111, Series A заява № 241 А, р. 4–41, та зазначене вище рішення у справі «Рібіч проти Австрії» (*Ribitsch v. Austria*), п. 34, р. 26). Крім того, у разі, якщо національні органи

не провели медичного огляду до взяття заявника під варту, Уряд не може посылатись на це у своєму захисті та стверджувати, що ушкодження, про які йдеться, передували взяттю заявника під варту в міліції (див. рішення від 18 вересня 2008 року у справі «Тюркан проти Туреччини» (*Turkan v. Turkey*), заява № 33086/04, п. 43).

69. У цьому зв'язку Суд зазначає, що докази, отримані в ході судово-медичних експертиз, відіграють ключову роль під час слідства щодо осіб, взятих під варту, та у випадках, коли останні подають скарги про жорстоке поводження. З цієї точки зору, одним із завдань Суду є визначення того, чи забезпечили національні органи ефективне функціонування системи здійснення медичних оглядів осіб, що перебувають під вартою в міліції (див., *mutatis mutandis*, рішення від 17 березня 2009 року у справі «Салманоглу та Полатташ проти Туреччини» (*Salmanoglu ta Polattas v. Turkey*), заява № 15828/03, п. 79).

70. У цій справі відразу після затримання заявника не було проведено жодного медичного огляду, за допомогою якого могло бути підтверджено, що усі тілесні ушкодження заявника були завдані йому під час його затримання (див. зазначене вище рішення у справі «Тюркан проти Туреччини» (*Turkan v. Turkey*), пп. 41–42). Медичний огляд разом з правом доступу до адвоката та правом повідомити третю сторону про затримання є основоположними запобіжними механізмами проти жорстокого поводження із затриманими особами і повинні застосовуватися з самого початку позбавлення свободи незалежно від правового режиму такого затримання в правовій системі, про яку йдеться (затримання, арешт тощо) (див. Другу загальну доповідь Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, СРТ/Inf/E (2002) 1-Rev. 2006, п. 36). Такі заходи не тільки гарантуватимуть права заявника, але також нададуть змогу Урядові держави-відповідача зняти з себе тягар надання правдоподібного пояснення цим тілесним ушкодженням.

71. Далі Суд зазначає, що заявник мав численні синці на грудях, спині та стегнах. Заявник також страждав від різних посттравматичних ускладнень — головного болю, труднощів із сечовипусканням та диханням. Хоча у висновках судово-медичної експертизи від 12 липня 2002 року зазначалося, що лабораторні аналізи не підтвердили забиття нирок, інші медичні висновки вказують на те, що заявник мав рецидивну форму гематурії щонайменше до кінця 2000 року (див. пункти 22–25, 34), а не протягом 5–7 днів, як зазначено у висновку судово-медичної експертизи від 12 липня 2002 року.

72. На думку Суду, Уряд не надав переконливого опису конкретних обставин затримання заявника, які зробили необхідним застосування «прийомів рукопашного бою» та спричинили такі наслідки для заявника. Насамкінець, працівник міліції П. показав, що він бачив заявника,

який лежав на підлозі у кабінеті у відділі міліції. Це підіймає питання щодо того, чи били там заявника, як він стверджує, чи він був у поганому стані внаслідок його затримання, що потребувало б здійснення медичного огляду та надання медичної допомоги, чого зроблено не було.

73. Всього вищенаведеного Суду достатньо, щоб дійти висновку, що тілесні ушкодження заявника не були завдані виключно в момент його затримання. Більше того, характер завданих ушкоджень, на думку Суду, є достатньо серйозним, щоб дійти висновку, що вони не можуть характеризуватися як нелюдське поводження. Зокрема, Суд повторює, що певні дії, які раніше класифікувалися як «нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження» на противагу «катуванню», у майбутньому можуть класифікуватися по-іншому. Суд дотримується думки, що за потреби зростаючих високих стандартів, які вимагаються у сфері захисту прав людини та основоположних свобод, відповідно й неминуче вимагається більша рішучість при оцінці порушень основоположних цінностей демократичного суспільства (див. рішення у справі «Сельмуні проти Франції» (*Selmouni v. France*) [ВП], заява № 25803/94, п. 101, *ECHR* 1999-V). Суд вважає, що тілесні ушкодження, зазанані заявником, були достатньо серйозними, щоб становити катування у розумінні статті 3 Конвенції.

74. Суд доходить висновку, що мало місце порушення матеріального аспекту статті 3 Конвенції.

2. Адекватність розслідування

75. Уряд стверджував, що державні органи, які здійснювали слідство, використали всі можливі засоби для встановлення істини у справі заявника. Уряд стверджував, що розслідування скарг заявника було ефективним, та що той факт, що заявник не скористався конкретним засобом юридичного захисту, не означає, що розслідування в цілому було неефективним.

76. Заявник повторив свої попередні твердження щодо того, що розслідування його скарг було тривалим та неефективним.

77. Суд повторює, що коли особа висуває небезпідставну скаргу на жорстоке поводження з нею, яке було таким, що порушує статтю 3 Конвенції, це положення, взяте у поєднанні із загальним обов'язком держави за статтею 1 Конвенції, за своїм змістом вимагає проведення ефективного офіційного розслідування. Що стосується розслідування, що підпадає під дію статті 2 Конвенції, то воно має бути спроможним забезпечити встановлення та покарання винних осіб. В іншому випадку загальна юридична заборона катування та нелюдського і такого, що принижує людську гідність, поводження та покарання була б неефективною на практиці і в деяких випадках представникам

держави було б можливо фактично безкарно порушувати права тих, хто перебуває під їхнім контролем (див. рішення від 28 жовтня 1998 року у справі «*Ассенов та інші проти Болгарії*» (*Assenov ta Others v. Bulgaria*), п. 102, *Reports of Judgments and Decisions 1998-VIII*, п. 3290 та вищезазначене рішення у справі «*Лабіта проти Італії*» (*Labita v. Italy*), п. 131).

78. Розслідування небезпідставних скарг про жорстоке поводження також повинно бути ретельним. Це означає, що органи влади завжди повинні добросовісно намагатись з'ясувати те, що трапилось, та не покладатися на поспішні та необґрунтовані висновки для закриття кримінальної справи або використовувати такі висновки як підставу для своїх рішень (див. згадане вище рішення у справі «*Ассенов та інші проти Болгарії*» (*Assenov ta Others v. Bulgaria*), п. 103 та наступні.). Вони повинні вживати всіх заходів для отримання всіх наявних доказів, які мають відношення до події, *inter alia*, показань очевидців та експертних висновків (див. рішення у справі «*Танрікулу проти Туреччини*» (*Tanrikulu v. Turkey*) [ВП], заява № 23763/94, п. 104 і подальші посилання, *ECHR 1999-IV*, і «*Гюль проти Туреччини*» (*Gul v. Turkey*), заява № 22676/93, п. 89, від 14 грудня 2000 року).

79. Суд зазначає, що розслідування скарг заявника тривало більше восьми років. Протягом цього періоду державні органи сім разів відмовляли в порушенні кримінальної справи за скаргами заявника. Усі ці відмови скасовувалися прокуратурами вищого рівня або судами, які повертали справу на додаткову перевірку, вказуючи на недоліки розслідування до тих пір, поки у 2005 році — більше, ніж через п'ять років після події — зрештою не було порушено кримінальну справу щодо працівників міліції.

80. Суд також зазначає, що після того, як кримінальну справу було порушено, її три рази закривали. Відповідні постанови в подальшому скасовувались, але вже у 2008 році національні суди залишили без змін останню постанову про закриття кримінальної справи, не з'ясувавши постійних суперечностей у наявних доказах.

81. Суд зауважує, що неможливість з'ясувати існуючі суперечності (заявник та деякі свідки наполягали на одній версії подій, у той час, як працівники міліції та інші свідки дали інші показання) була спричинена тим, що слідчі органи не допитали усіх свідків та всіх осіб, які брали участь у події, при першій нагоді після того, як заявником була подана скарга про жорстоке поводження. Зокрема, з першої постанови від 10 травня 2000 року про відмову в порушенні кримінальної справи щодо працівників міліції не вбачається, що було допитано когось ще, окрім заявника та С. Працівники міліції, які брали участь у події, були допитані тільки через рік після зазначених подій. Деякі ключові свідки були допитані набагато пізніше, а очні ставки між ними та працівниками міліції були проведені ще пізніше або не були

проведені зовсім. Так само протягом тривалого часу не перевірялися твердження заявника про те, що він зазнав жорстокого поводження у відділі міліції. На первісному етапі розслідування слідчі органи зосередилися тільки на доказах на підтримку версії подій, наведених працівниками міліції, згідно з якою заявник зазнав тілесних ушкоджень під час його затримання.

82. Суд зазначає, що протягом розслідування на ці недоліки вказували національні органи, зокрема, суди. Проте, не вбачається, що ці недоліки були належним чином виправлені. Більш того, на основі наявних матеріалів може бути зроблений висновок про те, що з плином часу зібрати необхідні докази для того, щоб виправити недоліки розслідування, ставало дедалі важче, оскільки, наприклад, деякі свідки виїхали з міста. Існує також ризик того, що через вісім років після події, про яку йде мова, свідкам було б доволі важко правильно пригадати ці події.

83. За таких обставин, враховуючи тривалість розслідування скарг заявника, нездійснення важливих слідчих дій на ранньому етапі розслідування та систематичну нездатність національних органів виправити виявлені недоліки, Суд доходить висновку, що у цій справі мало місце порушення процесуального аспекту статті 3 Конвенції.

84. Суд також вважає, що окремого питання за статтею 13 Конвенції не постає (див. рішення від 26 червня 2007 року у справі «Тімур проти Туреччини» (*Timur v. Turkey*), заява № 29100/03, пп. 35–40).

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

85. Заявник скаржився, що Верховний Суд України розглянув його справу за відсутності його самого та його захисника. Він посилався на пункт 1 статті 6 Конвенції, який передбачає таке:

«1. Кожен має право на справедливий ... розгляд його справи ... судом, ..., який ... встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення...»

A. Прийнятність

86. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є непринятною з будь-яких інших підстав. Отже, вона має бути визнана прийнятною.

B. Суть

87. Уряд вказував на те, що законодавство, чинне на час подій, не передбачало участі засудженої особи та її захисника у відповідному засіданні суду. Уряд дотримувався думки, що касаційне провадження, в якому вирішувалось питання задоволення касаційної скарги у цій справі, було аналогічним тому, що мало місце у справі «*Степенська проти України*» (*Stepenska v. Ukraine*), заява № 24079/02, ухвала щодо прийнятності від 12 червня 2006 року), в якій Суд дійшов висновку, що непроведення судом усного слухання було виправданим. Уряд також зазначив, що провадження, під час яких розглядаються лише питання права, на противагу тим, в яких розглядаються питання фактів, можуть відповідати вимогам статті 6 Конвенції навіть якщо апеляційним або касаційним судом скаржнику не було надано можливості бути заслуханим особисто — за умови, що його було заслухано в суді першої інстанції. У цій справі заявник був присутній в судових засіданнях як суду першої інстанції, так і апеляційного суду. Отже, розгляд скарги заявника Верховним Судом відповідав вимогам пункту 1 статті 6 Конвенції.

88. Заявник повторив свої попередні твердження щодо того, що принцип рівності сторін в його справі було порушено.

89. Суд повторює, що провадження, які стосуються порушення провадження за касаційною скаргою, та провадження, які розглядають виключно питання права на противагу тим, в яких розглядаються питання права, можуть відповідати вимогам статті 6 Конвенції навіть якщо скаржнику не було надано можливості бути особисто заслуханим апеляційним або касаційним судом — за умови, якщо судовий розгляд в суді першої інстанції був публічним, суди вищих інстанцій не мали завдання встановлювати факти у справі, а повинні були тільки розтлумачити правові норми, що стосуються цієї справи (див., наприклад, рішення у справі «*Ермі проти Італії*» (*Hermi v. Italy*) [ВП], заява № 18114/02, п. 61, *ECHR* 2006-ХІІ з подальшими посиланнями).

90. Проте Суд зазначає, що хоча у цій справі зазначене провадження стосувалося задоволення клопотання про касаційне оскарження та обмежувалося питаннями права, присутність прокурора під час першого засідання Верховного Суду вимагалася за законом, і він зробив усні заяви у суді, таким чином беручи активну участь у провадженні, у той час як заявник був позбавлений такої можливості.

91. За таких обставин Суд вважає, що було порушено принцип рівності сторін.

92. Суд раніше встановлював таке порушення у подібній справі проти України (див. рішення від 21 жовтня 2010 року у справі «*Жук проти України*» (*Zhuk v. Ukraine*), заява № 45783/05, пп. 29–35.) та не вважає у цій справі жодних підстав відступати від своїх висновків. Відповідно мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

III. ІНШІ СТВЕРДЖУВАНІ ПОРУШЕННЯ КОНВЕНЦІЇ

93. Заявник також подав скарги за статтями 5 та 6 Конвенції, що стосувались його затримання, тримання під вартою та кримінального провадження у його справі. Він також скаржився за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції на те, що його особисте майно (три рушниці) було відібране в нього міліцією та не повернуто.

94. Ретельно розглянувши скарги заявника в світлі всіх наявних матеріалів та в тій мірі, в якій оскаржувані питання належать до його компетенції, Суд констатує, що вони не виявляють будь-яких ознак порушення прав і свобод, гарантованих Конвенцією.

95. Отже, ця частина заяви повинна бути визнана неприйнятною як явно необґрунтована відповідно до підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції.

IV. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

96. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

A. Шкода

97. Заявник вимагав 250 000 євро відшкодування матеріальної шкоди, яке включало стверджувану втрату зарплатні, спричинену стверджуваною неспроможністю продовжувати працювати моряком торговельного флоту внаслідок завданих йому тілесних ушкоджень, та 150 000 євро відшкодування моральної шкоди.

98. Уряд зауважив, що вимоги заявника щодо зарплатні мали гіпотетичний характер, а вимоги щодо моральної шкоди були надмірними.

99. Суд не вбачає жодного причинно-наслідкового зв'язку між встановленим порушенням та заявленим відшкодуванням матеріальної шкоди. Отже, Суд відхиляє цю вимогу. З іншого боку, Суд присуджує заявникові 20 000 євро відшкодування моральної шкоди.

B. Судові та інші витрати

100. Заявник також вимагав 1386 євро компенсації судових витрат, яких він зазнав під час провадження на національному рівні та в Суді,

та які включали: 5600 грн¹ оплати послуг захисника в провадженні за скаргами заявника про жорстоке поводження; 7200 грн² оплати послуг за юридичне представництво у Суді та 130 євро поштових витрат.

101. Уряд зазначив, що вимога заявника щодо відшкодування судових витрат, понесених у національному провадженні, повинна бути відхилена. Уряд також зауважив, що заявник надіслав тільки зведену інформацію щодо оплати юридичних послуг, наданих його захисником, підписану ним та заявником, але не надіслав ані копії контракту, який він уклав зі своїм захисником, ані копій відповідних рахунків. Заявник також не надав усіх рахунків на обґрунтування своїх поштових витрат.

102. Відповідно до практики Суду заявник має право на відшкодування судових витрат, якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їх розмір — обґрунтованим. У цій справі, враховуючи наявні документи та вищенаведені критерії, Суд вважає за належне присудити заявнику 1000 євро компенсації витрат за усіма вказаними пунктами.

С. Пеня

103. Суд вважає за належне призначити пеню, виходячи з розміру граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якого має бути додано три відсоткових пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* прийнятними скарги за статтями 3 та 13 Конвенції та скаргу за пунктом 1 статті 6 Конвенції щодо судового засідання у Верховному Суді у кримінальній справі заявника, а решту скарг у заяві — непринятними.

2. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення статті 3 Конвенції в контексті її матеріального аспекту.

3. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення статті 3 Конвенції в контексті її процесуального аспекту.

4. *Постановляє*, що немає необхідності розглядати скаргу за статтею 13 Конвенції.

¹ Близько 544 євро.

² Близько 700 євро.

5. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

6. *Постановляє*, що:

(a) упродовж трьох місяців від дня, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має виплатити заявнику 20 000 (двадцять тисяч євро) відшкодування моральної шкоди та 1000 (одну тисячу євро) компенсації судових витрат разом з будь-якими податками, які можуть нараховуватись; ці суми мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;

(b) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на ці суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

7. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою і повідомлено письмово 21 липня 2011 року відповідно до пунктів 2 та 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія ВЕСТЕРДІК
Claudia Westerdiek
Секретар

Дін ШПІЛЬМАНН
Dean Spielmann
Голова

Згідно з пунктом 2 статті 45 Конвенції та пунктом 2 правила 74 Регламенту Суду до цього рішення додається окрема думка суддів Зупанчіча, Берро-Лефевр та Юдківської.

Д. Ш.

К. В.

СПІЛЬНА ОКРЕМА ДУМКА
СУДДІВ ЗУПАНЧІЧА, БЕРРО-ЛЕФЕВР ТА ЮДКІВСЬКОЇ

1. Ми погоджуємося з результатом розгляду цієї справи, але насмілимося не погодитися з одного питання, яке стосується розрізнення катування *stricto sensu* з одного боку та концепції нелюдського

чи такого, що принижує гідність, поводження — з іншого. Ми також пояснимо, чому у цій конкретній справі залишається невизначеним питання щодо того, чи були медичні ускладнення, які мав заявник, включаючи його рецидивну гематурію, наслідками дій держави-відповідача, чи ні.

2. З самого початку має бути зазначено, що ця справа відрізняється від ситуації «коли особа затримується міліцією здоровою, але при звільненні з-під варти, виявляється, що в неї є тілесні ушкодження», та на державу тоді «покладається обов'язок надати правдоподібне пояснення щодо причин виникнення цих ушкоджень»¹. Суд розрізняв справи, в яких заявника доставляли в міліцію здоровим, та ті, в яких це було не настільки очевидним, тому що заявники затримувалися, наприклад, після бійки з потерпілими або третіми особами².

3. Заявник у цій справі був затриманий на вулиці відразу після бійки з паном С. При цьому особливу важливість має той факт, що заявник ніколи не заперечував того, що він був побитий паном С., впав на металевий паркан та таким чином отримав ушкодження. Ці обставини свідчать не на його користь, як і його спроба втекти. Отже, ми не можемо без сумніву стверджувати, що здоров'я заявника усе ще було у гарному стані, коли його було затримано міліцією.

4. Проте, ми поділяємо думку більшості щодо того, що не здійснивши медичного огляду заявника перед поміщенням його під варту, та, таким чином, не підтвердивши, що він отримав тілесні ушкодження під час затримання, державні органи не зняли з себе «тягар надання правдоподібного пояснення цих тілесних ушкоджень» (пункт 70). Насправді, як наголошувалося Європейським комітетом з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, медичний огляд, що здійснюється відразу після затримання, становить собою один з основоположних запобіжних механізмів проти жорстокого поводження, що має ключове значення для таких країн, як Україна, в яких жорстоке поводження із затриманими особами залишається властивою проблемою.

5. Тим не менш, ми не можемо погодитись із висновком у пункті 73 рішення про те, що це питання вийшло поза межі *нелюдського поводження* та становило *катування* у розумінні статті 3 Конвенції.

6. Як вбачається з рішення, отримані заявником ушкодження включали гематурію, обширну гематому грудей, численні синці правої сторони грудей, на спині, на правому стегні та на лівому плечі, а також невеличкі подряпини на його зап'ястках. У жодному разі, не бажаючи недооцінити або применшити страждання заявника, ми, тим не менш,

¹ Див., серед багатьох інших прикладів, рішення у справі «Селмуні проти Франції» (*Selmouni v. France*) [ВП], заява № 25803/94, п. 87, *ECHR* 1999-V.

² Див. рішення від 28 жовтня 1998 року у справі «Ассенов та інші проти Болгарії» (*Assenov and Others v. Bulgaria*), *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VIII, або рішення від 14 лютого 2008 року у справі «Кобець проти України» (*Kobets v. Ukraine*), заява № 16437/04.

виступаємо проти *знецінення* категорії «катування», яка після рішення у справі *«Ірландія проти Сполученого Королівства»* застосовується до «умисного нелюдського поводження, яке спричиняє дуже серйозні та жорстокі страждання», якому надається особливої ганебності¹.

7. Слід розуміти те, що у рішенні у справі *«Сельмуні проти Франції» (Selmouni v. France)* Суд вивів дуже чітке та ретельно продумане визначення катування, яке використовує дослівне формулювання статті 1 Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (далі — Конвенція ООН).² До справи *«Сельмуні проти Франції» (Selmouni v. France)* Європейський суд з прав людини не мав власного визначення терміну катування та чітко не розрізняв поняття «катування» для цілей статті 3 Конвенції та інших форм нелюдського, або такого, що принижує людську гідність, поводження або покарання.

8. Стаття 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод з її підзаголовком *«Заборона катування»* сформульована наступним чином: *«Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню»*. Отже, текст Конвенції не проводить розмежування катування та нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання. Як зазначено вище, різниця між двома концепціями була встановлена у рішенні *«Сельмуні проти Франції» (Selmouni v. France)* шляхом посилання на статтю 1 Конвенції ООН. Стаття 1 говорить, що *страждання або біль — фізичні, або моральні — повинні бути сильними* для того, щоб стати катуванням.

9. Визначення Конвенції ООН також вимагає, що заподіяння такого сильного болю або страждань було умисним та, навіть більше того, вони повинні заподіюватися зі спеціальною метою (*dolus specialis*) для того, щоб отримати від жертви або від третьої особи ві-

¹ Рішення у справі *«Ірландія проти Сполученого Королівства» (Ireland v. the United Kingdom)*, 18 січня 1978 року, п. 167, Series A № 25.

² Генеральна Асамблея ООН, Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, 10 грудня 1984 року, United Nations, Treaty Series, vol. 1465, p. 85, текст доступний на: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3a94.html> Частина 1, стаття 1:

1. Для цілей цієї Конвенції термін «катування» означає будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисне заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди. В цей термін не включаються біль або страждання, що виникли внаслідок лише законних санкцій, невіддільні від цих санкцій чи спричиняються ними випадково.

2. Ця стаття не завдає шкоди будь-якому міжнародному договору чи будь-якому національному законодавству, в яких є або можуть бути положення про більш широке застосування.

домості чи зізнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої іншої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду. На додаток, такі дії, пов'язані з катуванням, повинні заподіюватися посадовими особами держави чи іншими особами, які діють як офіційні, з їх підбурювання, з їх відома, або за їх мовчазної згоди. У цьому відношенні ми говоримо про *delictum proprium* — тобто те, що катування може бути вчинено, якщо висловлюватися просто, тільки представником держави.

10. З іншого боку, стаття 1 Конвенції ООН *in fine* передбачає, що біль або страждання, що виникли внаслідок законних санкцій, і невіддільні від цих санкцій або спричиняються ними випадково, не вважаються катуванням. Якщо особа чинить опір затриманню та таким чином робить застосування фізичної сили для її затримання немиттєвим, ушкодження, завдані під час такого протистояння не вважаються катуванням, навіть якщо вони будуть за всіма ознаками — окрім того, що стосується *dolus specialis* — відповідати вищезазначеному визначенню. Наприклад, у справі «Ребок проти Словенії» (*Rehbock v. Slovenia*)¹, йшлося про те, чи робив фізичний опір з боку культуриста необхідним застосування фізичної сили, чи ні, тобто чи було воно випадковим при здійсненні законного заходу щодо його затримання.

11. У цій справі питання, щодо якого ми не поділяємо думку більшості, стосується, як ми зазначили вище, розрізнення катування, визначення якого ми надали та пояснили, та нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання. Враховуючи сприйняття визначення статті 1 Конвенції ООН у рішенні у справі «Сельмуні проти Франції» (*Selmouni v. France*), слід також взяти до уваги, що Європейський суд з прав людини не тільки зв'язав себе визначенням поняття «катування», але тим самим є зв'язаним і розрізненням «катування» *stricto sensu* з одного боку та «нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання» — з іншого.

12. Отже, у цьому відношенні цікаво зазначити, що в основному тексті Конвенції ООН практично не міститься посилань на «інше жорстоке, нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання».

13. Термін «жорстоке, нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання» з'являється тільки у статті 16 Конвенції ООН — в її другій частині, в якій міжнародний документ посилається на застереження, згідно з яким Конвенція ООН не повинна перешкоджати іншим положенням будь-якого іншого міжнародного документа або національного законодавства, які забороняють «жорстоке,

¹ Рішення у справі «Ребок проти Словенії» (*Rehbock v. Slovenia*), заява № 29462/95, ECHR 2000-XII.

нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання» або які стосуються екстрадиції або вигнання.

14. Отже, за логікою Конвенції ООН «*жорстоке, нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання*» — це всі інші види поводження або покарання, що є меншими за катування *stricto sensu*.

15. Тут ми спостерігаємо, що критерії, які містяться у статті 1 Конвенції ООН стосовно *dolus specialis ma delictum proprium* є дискретними («так» або «ні», *aut-aut*), що означає, що передумови для кваліфікування поведінки представника держави або наявні, або ні.

16. Єдиний недискретний елемент злочину катування, який слугує безперервності, це *біль та страждання*, які повинні бути сильними. Отже логічним тоді буде стверджувати, що «*жорстоке, нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання*» є всім тим, що не вважається катуванням через недостатність *сили болю та страждання, як фізичних, так і моральних*. Іншими словами, якщо біль або страждання, фізичні або моральні, не є сильними, то за всіх інших рівних умов, ми говоримо про нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження.

17. У цій справі сумнівним є не тільки факт того, що ускладнення у заявника були спричинені жорстоким поводженням з боку посадових осіб, але і те, що сила болю та страждань, на нашу думку, також не була належним чином встановлена.